

บทที่ 3

ความเป็นพลเมืองโลก

ในโลกศตวรรษที่ 21 ที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อนผ่านกระบวนการโลกาภิวัตน์ การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองโลก (global citizen) กลายเป็นเป้าหมายสำคัญของระบบการศึกษาทั่วโลก ซึ่งความเป็นพลเมืองโลก (global citizenship) เป็นกรอบแนวคิดที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ ค่านิยม และทัศนคติที่จำเป็นต่อการเป็นสมาชิกของสังคมโลกที่มีความรับผิดชอบ เคารพความหลากหลาย และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาโลกอย่างสร้างสรรค์

บทนี้นำเสนอการวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับความหมายของพลเมืองโลก วิวัฒนาการของแนวคิด มิติต่าง ๆ ของความเป็นพลเมืองโลก คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ระดับของความเป็นพลเมือง และแนวทางการพัฒนาผ่านการศึกษา โดยอาศัยกรอบทฤษฎีจากนักวิชาการและองค์กรระหว่างประเทศที่มีชื่อเสียง

3.1 ความหมายของพลเมืองโลก

พลเมืองโลกมีความหมายหลากหลายมิติ เพราะได้รับการพัฒนาและตีความโดยนักวิชาการ นักปรัชญา และองค์กรระหว่างประเทศจากมุมมองที่แตกต่างกัน ในที่นี้จะอธิบายความหมายของพลเมืองโลกผ่าน 3 มิติหลัก ได้แก่ นิยามและแนวคิดพื้นฐานจากองค์กรสำคัญเช่น UNESCO และ Oxfam มุมมองทางปรัชญาที่มีรากฐานจาก cosmopolitanism และแนวคิดของนักปรัชญาร่วมสมัย การทำความเข้าใจความหมายของพลเมืองโลกจากหลากหลายมุมมองเหล่านี้จะช่วยให้เห็นภาพรวมที่ครอบคลุมและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

3.1.1 นิยามและแนวคิดพื้นฐาน

ความเป็นพลเมืองโลก (global citizenship) เป็นแนวคิดที่มีนิยามหลากหลายตามมุมมองของนักวิชาการและองค์กรต่าง ๆ UNESCO (2015) นิยามการศึกษาเพื่อพลเมืองโลก (Global Citizenship Education GCED) ว่าเป็นการศึกษาที่มุ่งเสริมอำนาจผู้เรียนทุกวัยให้รับบทบาทที่กระตือรือร้น ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก ในการสร้างสังคมที่สงบสุข มีความอดทน มีความครอบคลุม และมีความมั่นคงมากขึ้น (UNESCO, 2015) GCED ของ UNESCO มีรากฐานมาจาก 3

เสาหลัก คือ (1) การเคารพสิทธิมนุษยชน (2) ความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม และ (3) ความเป็นธรรมและความยั่งยืน

Oxfam (2015) เป็นองค์กรพัฒนาระหว่างประเทศชั้นนำ นิยามพลเมืองโลกว่าเป็นบุคคลที่ตระหนักถึงโลกที่กว้างขวางและบทบาทของตนในฐานะพลเมืองโลก การพลและชื่นชมความหลากหลาย เข้าใจว่าโลกทำงานอย่างไรในมิติเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม รู้สึกคุ้นเคยต่อความยุติธรรมทางสังคม มีส่วนร่วมในชุมชนในหลายระดับตั้งแต่ท้องถิ่นถึงระดับโลก มีความรับผิดชอบในการกระทำของตนและทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อสร้างโลกที่ยุติธรรมและยั่งยืนมากขึ้น (Oxfam, 2015)

3.1.2 มุมมองทางปรัชญา

แนวคิดพลเมืองโลกมีรากฐานทางปรัชญาจากแนวคิด Cosmopolitanism ที่มีต้นกำเนิดตั้งแต่สมัยปรัชญาสโตอิก (Stoicism) ในกรีกโบราณ ปรัชญา Diogenes เป็นนักคิดคนแรกที่ประกาศว่าตนเองเป็น พลเมืองของโลก (cosmopolites) โดยปฏิเสธการจำกัดตัวตนเพียงแค่พลเมืองของเมือง-รัฐเท่านั้น (Appiah, 2006)

Kwame Anthony Appiah นักปรัชญาชื่อดังจากมหาวิทยาลัย Princeton เสนอแนวคิด cosmopolitanism ร่วมสมัยที่เน้น 2 หลักการสำคัญ คือ (1) ความรับผิดชอบที่เรามีต่อมนุษย์ทุกคน และ (2) การเคารพความแตกต่างที่ถูกต้อง (Appiah, 2006) เขาชี้ว่า cosmopolitanism ไม่ได้หมายถึงการละทิ้งความเชื่อมโยงทางท้องถิ่นหรือชาติ แต่เป็นการขยายวงกว้างของความเห็นอกเห็นใจและความรับผิดชอบไปสู่มนุษยชาติทั้งหมด ผู้คนสามารถรู้สึกว่าเป็นพลเมืองร่วมกันและใส่ใจชะตากรรมของเพื่อนมนุษย์แม้ว่าพวกเขาจะไม่ใช่สมาชิกของชุมชนการเมืองเดียวกัน ความเชื่อหลักของ cosmopolitanism คือทุกคนมีความสำคัญ และเรามีภาระผูกพันร่วมกันต่อซึ่งกันและกัน (Appiah, 2006)

Martha Nussbaum นักปรัชญาจากมหาวิทยาลัย Chicago เสนอแนวคิดการศึกษาเพื่อพลเมืองโลก (cosmopolitan education) ที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้เห็นตนเองเป็น พลเมืองของโลกแห่งมนุษย์ เป็นอันดับแรก มากกว่าพลเมืองของชาติใดชาติหนึ่ง Nussbaum (1996) ใช้อุปมาของวงกลมซ้อนกัน (concentric circles) ซึ่งมีตัวเราอยู่ตรงศูนย์กลาง ล้อมรอบด้วยวงกลมที่ขยายออกไป คือ ครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น เพื่อนร่วมชาติ และท้ายที่สุดคือมนุษยชาติทั้งหมด Nussbaum

เสนอให้การศึกษา cosmopolitan ช่วย ดึงวงกลมเข้าหาศูนย์กลาง เพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกถึงความเชื่อมโยงและความรับผิดชอบต่อมนุษยทั่วโลก (Nussbaum, 1996)

นอกจากนี้ Nussbaum (1996) ยังเสนอข้อโต้แย้ง 4 ประการเพื่อสนับสนุนการศึกษา cosmopolitan ได้แก่

- 1) การเรียนรู้เกี่ยวกับผู้อื่นช่วยให้เราเรียนรู้เกี่ยวกับบริบทของเราเองมากขึ้น
- 2) มุมมองโลกทำให้การร่วมมือระหว่างประเทศในการแก้ปัญหาาร่วมกันเป็นไปได้
- 3) การศึกษา cosmopolitan กระตุ้นให้พลเมืองของประเทศที่ร่ำรวยตระหนักถึงภาระผูกพันทางศีลธรรมของพวกเขา
- 4) การศึกษา cosmopolitan ช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณเกี่ยวกับตนเองและประเพณีของตน (Nussbaum, 1996)

3.1.3 มุมมองเชิงวิพากษ์

Vanessa Andreotti (2006) นักการศึกษาชาวบราซิลที่ทำงานด้าน critical global citizenship education เสนอการแยกความแตกต่างระหว่าง soft และ critical global citizenship education ที่สำคัญดังนี้

1) **soft global citizenship education** มีลักษณะเน้นการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับประเด็นโลกและส่งเสริมแคมเปญ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับประเด็นโลกและมุมมองต่าง ๆ มองโลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และเป็นบวก เชื่อว่าเราทุกคนเชื่อมโยงกันอย่างเท่าเทียม เราต้องการสิ่งเดียวกัน และเราสามารถทำสิ่งเดียวกันได้ มีเป้าหมายเพื่อเสริมอำนาจให้บุคคลดำเนินการหรือกลายเป็นตัวแทนการเปลี่ยนแปลง มีปัญหาที่อาจเกิดขึ้น เช่น ความรู้สึกว่าคุณมีความสำคัญและถูกต้องเสมอ การเสริมสร้างสมมติฐานและความสัมพันธ์แบบอาณานิคม การเสริมสร้างสิทธิพิเศษ และการกระทำอย่างไม่มีวิจารณญาณ (Andreotti, 2006)

2) **critical global citizenship education** มีลักษณะเน้นการวิเคราะห์และการไตร่ตรองเกี่ยวกับระบบอำนาจและความไม่เท่าเทียม มองโลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและไม่เท่าเทียม มีความสัมพันธ์อำนาจที่ไม่สมดุล เชื่อในการไตร่ตรองตนเอง (reflexivity) การสนทนา ความไม่แน่นอน และความสัมพันธ์เชิงจริยธรรมกับความแตกต่างที่รุนแรง มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนตั้งคำถามเกี่ยวกับสมมติฐานของตน เข้าใจความซับซ้อนของประเด็นโลก และดำเนินการอย่างรับผิดชอบ

และมีจริยธรรม มีความเสี่ยงของความรู้สึกผิด ความขัดแย้งภายใน การหยุดชะงัก การปลดตัวเองออก จากวิจารณ์ญาณ และความรู้สึกไร้ความสามารถ (Andreotti, 2006)

Andreotti เสนอว่าการศึกษาศิลปะพลเมืองโลกที่มีประสิทธิภาพควรบูรณาการทั้งสอง องค์ประกอบ โดยใช้ soft approach เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมเบื้องต้น แต่ต้องก้าวไปสู่ critical approach เพื่อพัฒนาความเข้าใจที่ลึกซึ้งและความสามารถในการท้าทายโครงสร้างอำนาจที่ไม่เป็น ธรรม (Andreotti, 2006)

โดยสรุป ความหมายของความเป็นพลเมืองโลกมิได้จำกัดอยู่เพียงการตระหนักว่าตนเองเป็น ส่วนหนึ่งของสังคมโลกเท่านั้น แต่ครอบคลุมมิติที่กว้างขวางตั้งแต่การเคารพสิทธิมนุษยชนและความ หลากหลายทางวัฒนธรรม การมีความรับผิดชอบต่อมนุษยชาติ ทั้งหมดตามแนวคิด cosmopolitanism ไปจนถึงการมีวิจารณ์ญาณในการวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจและความไม่เท่า เทียมในสังคมโลก ดังนั้น การพัฒนาพลเมืองโลกที่มีคุณภาพจึงต้องบูรณาการทั้งการสร้าง ความตระหนักรู้ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติ และการพัฒนาความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์เข้า ด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สังคมโลกที่ยุติธรรม สงบสุข และยั่งยืนได้ อย่างแท้จริง

3.2 วิวัฒนาการของแนวคิดพลเมืองสู่พลเมืองโลก

วิวัฒนาการของแนวคิดความเป็นพลเมืองเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบททาง สังคม การเมือง และเศรษฐกิจของโลกในแต่ละยุคสมัย ตั้งแต่แนวคิดพลเมืองรัฐชาติที่เน้นความ จงรักภักดีต่อชาติและพรมแดนที่ชัดเจน จนถึงแนวคิดพลเมืองโลกที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ซึ่ง ตอบสนองต่อกระแสโลกาภิวัตน์และปัญหาข้ามชาติที่ซับซ้อน จึงจะนำเสนอวิวัฒนาการของแนวคิด พลเมืองใน 3 มิติ ได้แก่ การเปลี่ยนผ่านจากพลเมืองรัฐชาติสู่พลเมืองโลก การพัฒนาของแนวคิดความ เป็นพลเมืองโลกในศตวรรษที่ 21 ที่เสนอโดยนักวิชาการสำคัญ และบทบาทของ UNESCO ในการ ส่งเสริมการศึกษาเพื่อพลเมืองโลก เพื่อให้เห็นภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงทางความคิดที่สำคัญ เกี่ยวกับความเป็นพลเมือง

1.2.1 จากพลเมืองรัฐชาติสู่พลเมืองโลก

แนวคิดความเป็นพลเมืองในประวัติศาสตร์ตะวันตกมีวิวัฒนาการยาวนานตั้งแต่สมัยกรีกโบราณและโรมัน ที่พลเมือง (citizen) หมายถึงสมาชิกของเมือง-รัฐ (polis) ที่มีสิทธิและหน้าที่ในการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ ในยุคนี้พลเมืองถือเป็นผู้มีสิทธิเข้าร่วมการปกครองและตัดสินใจในกิจการของรัฐ ซึ่งถือเป็นต้นแบบของระบอบประชาธิปไตยในรูปแบบการมีส่วนร่วม (participatory democracy) แม้ว่าจะจำกัดอยู่เพียงกลุ่มประชากรบางส่วนเท่านั้น

แนวคิดความเป็นพลเมืองสมัยใหม่พัฒนาควบคู่กับการเกิดขึ้นของรัฐชาติ (nation-state) ในยุโรปตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา โดยเฉพาะหลังสนธิสัญญา Westphalia (1648) ที่กำหนดหลักการอธิปไตยของรัฐชาติและการยอมรับพรมแดนอาณาเขตที่ชัดเจน กระบวนการนี้ได้เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในช่วงการปฏิวัติฝรั่งเศสและการปฏิวัติอเมริกา ที่ทำให้เกิดความคิดที่ว่าประชาชนต้องนับถือรัฐมากกว่าตัวบุคคลที่ปกครองรัฐ จึงทำให้เกิดความเป็นพลเมืองที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐ โดยความจงรักภักดีต่ออุดมคติทางการเมืองมาแทนความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

พลเมืองรัฐชาติ (nation-state citizenship) มีลักษณะสำคัญดังนี้

- ความเป็นสมาชิกทางกฎหมายของรัฐชาติที่มีพรมแดนชัดเจน โดยมีสัญชาติเป็นตัวกำหนดสถานะทางกฎหมายและสิทธิต่าง ๆ
- สิทธิและหน้าที่ที่กำหนดโดยรัฐธรรมนูญและกฎหมายของรัฐ รวมถึงสิทธิพลเมือง (civil rights) สิทธิทางการเมือง (political rights) และสิทธิทางสังคม (social rights) ตามแนวคิดของ T.H. Marshall
- อัตลักษณ์ทางชาติที่เชื่อมโยงกับภาษา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ร่วมกัน ที่สร้างความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวและความเป็นเราและเขา (us and them)
- ความจงรักภักดีต่อรัฐชาติเป็นอันดับแรก ซึ่งมักแสดงออกผ่านชาตินิยม (nationalism) และความรู้สึกผูกพันกับดินแดนและสัญลักษณ์ของชาติ

การพัฒนาของแนวคิดรัฐชาติทำให้เกิดการแบ่งแยกประเทศอย่างชัดเจน โดยการแบ่งแยกดังกล่าวมีความเด่นชัดมากขึ้นในยุคอาณานิคมและยิ่งเข้มข้นขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงและก้าวเข้าสู่ยุคสงครามเย็น (Cold War) ที่บรรดารัฐชาติต่างเร่งผลิตอัตลักษณ์เฉพาะของตนและส่งเสริมชาตินิยม

อย่างไรก็ตาม กระบวนการโลกาภิวัตน์ในศตวรรษที่ 20 และ 21 ได้ท้าทายแนวคิดพลเมืองรัฐชาติแบบดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญ การเคลื่อนย้ายผู้คนข้ามพรมแดนในจำนวนมาก การเกิดขึ้นของปัญหาข้ามชาติที่ไม่สามารถแก้ไขได้โดยรัฐชาติเพียงลำพัง เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การก่อการร้ายข้ามชาติ การค้ามนุษย์ และการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อ รวมถึงการพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่เชื่อมโยงผู้คนทั่วโลกได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทำให้แนวคิดเรื่องพรมแดนค่อยๆ สลายไปและแนวคิดพลเมืองโลกมีความสำคัญมากขึ้น การเป็นพลเมืองโลกไม่ใช่การยอมสละสัญชาติของตนหรืออัตลักษณ์ทางชาติ แต่เป็นการขยายวงกว้างของความห่วงใย ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมไปสู่ระดับที่เหนือกว่าพรมแดนของรัฐชาติ

3.2.2 การพัฒนาของแนวคิดความเป็นพลเมืองโลกในศตวรรษที่ 21

ในศตวรรษที่ 21 แนวคิดความเป็นพลเมืองโลกได้รับการพัฒนาและขยายความอย่างมีนัยสำคัญโดยนักวิชาการและนักคิดหลายท่าน ซึ่งต่างมีมุมมองที่เสริมและเติมเต็มซึ่งกันและกัน

David Held นักทฤษฎีการเมืองชาวอังกฤษและศาสตราจารย์จาก London School of Economics เสนอแนวคิด cosmopolitan democracy ที่เน้นการสร้างสถาบันประชาธิปไตยในระดับโลกเพื่อจัดการกับปัญหาข้ามชาติที่ซับซ้อน Held (2010) เสนอว่ารัฐชาติเพียงลำพังไม่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดจากโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีกลไกการกำกับดูแลระดับโลก (global governance) ที่ครอบคลุมและมีประสิทธิผล ซึ่งรวมถึงการปฏิรูปองค์การระหว่างประเทศ การเสริมสร้างบทบาทขององค์กรพลเมือง (civil society organizations) และการสร้างเครือข่ายข้ามชาติที่มีประสิทธิภาพ แนวคิดนี้เน้นว่าประชาธิปไตยในยุคโลกาภิวัตน์จำเป็นต้องมีมิติที่เหนือกว่าระดับชาติ เพื่อให้พลเมืองสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตของพวกเขา แม้ว่าประเด็นเหล่านั้นจะอยู่นอกเหนือขอบเขตของรัฐชาติของตน

James A. Banks นักการศึกษาหัววัฒนธรรมชื่อดังจาก University of Washington เสนอกรอบการศึกษาพลเมืองเชิงเปลี่ยนแปลง (transformative citizenship education) ที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในชุมชนวัฒนธรรมของตน ในระดับรัฐชาติ ในระดับภูมิภาค และในชุมชนโลก Banks (2008) เสนอว่าการศึกษาพลเมืองควรสะท้อนวัฒนธรรมและภาษาท้องถิ่นของผู้เรียนจากกลุ่มต่าง ๆ และส่งเสริมสิทธิของกลุ่มชนกลุ่มน้อยเพื่อช่วยให้อุบัติการณ์ความเสมอภาคเชิงโครงสร้าง (structural equality) แนวคิดของ Banks เน้นการพัฒนาอัตลักษณ์พลเมืองแบบหลายระดับ (multiple and overlapping identities) ที่ผู้เรียนสามารถรู้สึก

ผูกพันกับชุมชนในหลายระดับพร้อมๆ กันได้ โดยไม่จำเป็นต้องเลือกระหว่างความเป็นพลเมืองท้องถิ่น กับความเป็นพลเมืองโลก

Banks (2008) ยังเสนอมิติสำคัญของการศึกษาพลเมืองโลกที่ครอบคลุม ได้แก่ การพัฒนาความรู้เกี่ยวกับประเด็นโลก (global knowledge) การพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา (critical thinking and problem-solving skills) การสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อความหลากหลาย (positive attitudes toward diversity) และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมเชิงพลเมือง (civic engagement) ในทุกระดับตั้งแต่ท้องถิ่นจนถึงโลก

นอกจากนี้ นักวิชาการอื่น ๆ ยังได้เสนอแนวคิดที่เสริมกัน เช่น Osler and Vincent (2002) ที่เน้นความสำคัญของสิทธิมนุษยชนเป็นพื้นฐานของความเป็นพลเมืองโลก และ Torres (2017) ที่เสนอแนวคิด planetary citizenship ที่เชื่อมโยงความเป็นพลเมืองโลกกับความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมและความรับผิดชอบต่อโลกในฐานะระบบนิเวศเดียว

3.2.3 UNESCO และการศึกษาเพื่อพลเมืองโลก

UNESCO ในฐานะองค์การระหว่างประเทศที่มีบทบาทสำคัญด้านการศึกษาและวัฒนธรรม เริ่มส่งเสริม Global Citizenship Education (GCED) อย่างจริงจังหลังการประกาศเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals - SDGs) ในปีค.ศ.2015 โดย GCED ถูกรวมอยู่ในเป้าหมายที่ 4.7 ของ SDG 4 ซึ่งเน้นการศึกษาที่มีคุณภาพ โดยระบุว่าภายในปี ค.ศ.2030 ประเทศสมาชิกควรมั่นใจว่าผู้เรียนทุกคนได้รับความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมถึงผ่านการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนและวิถีชีวิตที่ยั่งยืน สิทธิมนุษยชน ความเสมอภาคระหว่างเพศ การส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งสันติภาพและการไม่ใช้ความรุนแรง ความเป็นพลเมืองโลก และความชื่นชมในความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของวัฒนธรรมต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

UNESCO (2015) กำหนดให้ GCED เป็นแนวทางเชิงกลยุทธ์ที่มุ่งเสริมอำนาจให้ผู้เรียน ทุกวัยให้รับบทบาทที่กระตือรือร้นในการเผชิญและแก้ไขความท้าทายระดับโลก และมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันและรับผิดชอบในการสร้างโลกที่สงบสุข ยั่งยืน ยุติธรรม และครอบคลุมมากขึ้น กรอบแนวคิดของ UNESCO เน้นว่า GCED ไม่ใช่เพียงแค่การเพิ่มความรู้เกี่ยวกับประเด็นโลก แต่เป็นการพัฒนาแบบองค์รวมที่ครอบคลุมทั้งมิติความรู้ (cognitive) ทักษะ (skills) และค่านิยม (values)

GCED ของ UNESCO มีพื้นฐานมาจาก 3 เสาหลักที่สำคัญ คือ

- 1) การเคารพสิทธิมนุษยชน เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนสากลและความรับผิดชอบที่มาพร้อมกัน รวมถึงการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคนโดยไม่แบ่งแยก
- 2) ความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นการส่งเสริมความเข้าใจ ความเคารพ และการชื่นชมในความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา และวิถีชีวิต
- 3) ความเป็นธรรมและความยั่งยืน เป็นการพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อมโยงระหว่างประเด็นท้องถิ่นและโลก และความรับผิดชอบร่วมในการสร้างอนาคตที่ยั่งยืน

UNESCO (2015) ยังได้พัฒนารอบแนวคิดที่ชัดเจนเกี่ยวกับผลลัพธ์การเรียนรู้ของ GCED ใน 3 มิติหลัก ได้แก่ มิติความรู้ความเข้าใจ (cognitive domain) ที่เน้นการได้มาซึ่งความรู้ ความเข้าใจ และการคิดเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับประเด็นโลก ท้องถิ่น และความเชื่อมโยงระหว่างกัน มิติทางสังคมและอารมณ์ (socio-emotional domain) ที่เน้นการพัฒนาค่านิยม ทักษะ และทัศนคติทางสังคมที่ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาด้านความรู้สึก ค่านิยม และจริยธรรมที่จำเป็น และมีพฤติกรรม (behavioral domain) ที่เน้นการส่งเสริมพฤติกรรม การกระทำ และการมีส่วนร่วมอย่างรับผิดชอบ และมีประสิทธิภาพในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลก

การดำเนินงานของ UNESCO ในการส่งเสริม GCED รวมถึงการพัฒนาคู่มือและแนวทางสำหรับครูและผู้นำกำหนดนโยบาย การจัดการอบรมและสร้างเครือข่ายผู้ปฏิบัติงาน และการสนับสนุนการบูรณาการ GCED เข้าสู่หลักสูตรการศึกษาในประเทศสมาชิกทั่วโลก

โดยสรุป วิวัฒนาการของแนวคิดพลเมืองจากพลเมืองรัฐชาติสู่พลเมืองโลกสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นสมาชิกทางสังคมและการเมืองในโลกยุคโลกาภิวัตน์ การพัฒนาของแนวคิดโดยนักวิชาการเช่น Held และ Banks รวมถึงบทบาทของ UNESCO ในการส่งเสริม GCED แสดงให้เห็นว่าความเป็นพลเมืองโลกไม่ใช่การทดแทนความเป็นพลเมืองรัฐชาติ แต่เป็นการขยายและเสริมสร้างมิติใหม่ของความเป็นพลเมืองที่ตอบสนองต่อความท้าทายและโอกาสในศตวรรษที่ 21 ดังนั้น การพัฒนาพลเมืองโลกจึงต้องอาศัยการศึกษาที่บูรณาการทั้งความรู้ ทักษะ และค่านิยมที่จำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและยั่งยืนในสังคมโลกที่หลากหลาย

3.3 มิติของความเป็นพลเมืองโลก

ดังที่กล่าวไปแล้วว่า UNESCO (2015) เสนอกรอบ 3 มิติของการเรียนรู้เพื่อพลเมืองโลก ได้แก่ มิติความรู้ความเข้าใจ (cognitive dimension) มิติทางอารมณ์และสังคม (socio-emotional dimension) และมิติพฤติกรรม (behavioral dimension) สามมิตินี้เชื่อมโยงกันและเสริมสร้างซึ่งกันและกัน ดังนี้

3.3.1 มิติความรู้ความเข้าใจ

มิติความรู้ความเข้าใจเกี่ยวข้องกับกระบวนการคิดและการใช้ความรู้และข้อมูล มิตินี้ประกอบด้วย

1) ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลก ผู้เรียนควรเข้าใจประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสังคมโลก เช่น ความยากจน ความเหลื่อมล้ำ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การอพยพ สิทธิมนุษยชน และความขัดแย้ง (UNESCO, 2015)

2) ความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อมโยงและการพึ่งพาอาศัยกัน ผู้เรียนควรตระหนักว่าประเทศและประชากรต่าง ๆ มีความเชื่อมโยงและพึ่งพาอาศัยกันอย่างซับซ้อน การกระทำในส่วนหนึ่งของโลกส่งผลกระทบต่อส่วนอื่น ๆ (UNESCO, 2015)

3) ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการวิเคราะห์ ผู้เรียนควรสามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณเกี่ยวกับประเด็นโลก ตั้งคำถามเกี่ยวกับสมมติฐาน ประเมินหลักฐาน และวิเคราะห์มุมมองที่หลากหลาย มิตินี้รวมถึงความสามารถในการระบอคติ รู้เท่าทันสื่อ และเข้าใจบริบททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (UNESCO, 2015)

4) การคิดเชิงระบบ (systems thinking) ความสามารถในการเข้าใจปัญหาโลกเป็นระบบที่ซับซ้อน มีองค์ประกอบหลายส่วนที่เชื่อมโยงกัน และมีวงจรป้อนกลับ (feedback loops) การคิดเชิงระบบช่วยให้ผู้เรียนวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของปัญหาในระดับต่าง ๆ และคาดการณ์ผลที่ตามมาของการแทรกแซง (UNESCO, 2020)

3.3.2 มิติทางอารมณ์และสังคม

มิติทางอารมณ์และสังคมเน้นการพัฒนาทักษะที่ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ประสบความสำเร็จกับผู้อื่น รวมถึงเพื่อน ครู สมาชิกในครอบครัว และผู้คนในสังคม มิตินี้ประกอบด้วย

1) ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติร่วมกัน ผู้เรียนควรพัฒนาความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ แบ่งปันค่านิยมและความรับผิดชอบร่วมกันบนพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน ความรู้สึกนี้เป็นรากฐานของความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันระดับโลก (global solidarity) (UNESCO, 2015)

2) ความเห็นอกเห็นใจ (empathy) ความสามารถในการเข้าใจและแบ่งปันความรู้สึกของผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ที่มีประสบการณ์และพื้นที่ที่แตกต่างจากตน ความเห็นอกเห็นใจช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงกับผู้อื่นในระดับความเป็นมนุษย์และเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญของการกระทำเพื่อสังคม (UNESCO, 2015)

3) การเคารพความหลากหลายและความแตกต่าง ผู้เรียนควรพัฒนาทัศนคติเชิงบวกต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา เพศสภาพ และอัตลักษณ์ การเคารพความแตกต่างรวมถึงการตระหนักรู้เกี่ยวกับอคติของตนเองและการท้าทายการเหมารวม (stereotypes) และการเลือกปฏิบัติ (UNESCO, 2015)

4) ค่านิยมและทัศนคติที่สนับสนุนสันติภาพ สิทธิมนุษยชน และความยั่งยืน มิติดังกล่าวรวมถึงการพัฒนาค่านิยม เช่น ความยุติธรรม ความเสมอภาค การเคารพศักดิ์ศรีของมนุษย์ และความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม (UNESCO, 2015)

3.3.3 มิติพฤติกรรมและการปฏิบัติ

มิติพฤติกรรมเน้นการพัฒนาความสามารถในการใช้ความรู้และทักษะในการดำเนินการจริง มิติดังนี้ประกอบด้วย

1) การมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพและรับผิดชอบ ผู้เรียนควรมีแรงจูงใจและความเต็มใจที่จะดำเนินการที่จำเป็นในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลกเพื่อสร้างโลกที่สงบสุขและยั่งยืนมากขึ้น (UNESCO, 2015)

2) ทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน ความสามารถในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพในบริบทที่หลากหลาย ฟังอย่างกระตือรือร้น แสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ และทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (UNESCO, 2015)

3) การดำเนินการเชิงเปลี่ยนแปลง (transformative actions) ผู้เรียนควรพัฒนาความสามารถในการระบุปัญหาทางสังคม วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา และดำเนินการเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก การดำเนินการเชิงเปลี่ยนแปลงอาจรวมถึงการมีส่วนร่วมในโครงการชุมชน

การรณรงค์ทางสังคม การสนับสนุนนโยบายสาธารณะ หรือการสร้างนวัตกรรมทางสังคม (Banks, 2008)

จะเห็นว่า มิติทั้งสามของความเป็นพลเมืองโลกที่ UNESCO (2015) เสนอ ได้แก่ มิติความรู้ ความเข้าใจ มิติทางอารมณ์และสังคม และมิติพฤติกรรมและการปฏิบัติ มิได้เป็นองค์ประกอบที่แยกจากกัน แต่เป็นมิติที่เชื่อมโยงและเสริมสร้างซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ การพัฒนาพลเมืองโลกที่มีคุณภาพจำเป็นต้องมีการบูรณาการทั้งสามมิติเข้าด้วยกัน โดยมิติความรู้ความเข้าใจเป็นรากฐานที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความซับซ้อนของประเด็นโลกและความเชื่อมโยงระหว่างท้องถิ่นกับโลก มิติทางอารมณ์และสังคมเป็นแรงขับเคลื่อนที่สร้างแรงจูงใจและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติร่วมกัน ขณะที่มิติพฤติกรรมเป็นการแปลงความรู้และค่านิยมไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในสังคม ดังนั้น การศึกษาเพื่อพลเมืองโลกที่มีประสิทธิผลจึงต้องออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาทั้งสามมิติอย่างสมดุลและต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเป็นพลเมืองโลกที่มีความรู้ มีความเห็นอกเห็นใจ และสามารถลงมือปฏิบัติเพื่อสร้างโลกที่สงบสุข

3.4 คุณลักษณะของพลเมืองโลกที่พึงประสงค์

คุณลักษณะของพลเมืองโลกที่พึงประสงค์เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมและทำงานร่วมกันในสังคมโลกที่มีความหลากหลายและเชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อน คุณลักษณะเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ แต่สามารถพัฒนาและเสริมสร้างได้ผ่านกระบวนการศึกษาและประสบการณ์ที่เหมาะสม โดยคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองโลกที่พึงประสงค์มีดังนี้

1) การมีจิตสำนึกระดับโลก (global consciousness)

จิตสำนึกระดับโลก หมายถึงการตระหนักรู้และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับประเด็นโลก ความเชื่อมโยงระหว่างท้องถิ่นและโลก และผลกระทบของการกระทำของตนต่อผู้อื่นทั่วโลก การมีจิตสำนึกระดับโลกไม่ได้หมายถึงการละทิ้งความเชื่อมโยงหรือความรับผิดชอบต่อท้องถิ่นหรือชาติของตน แต่เป็นการขยายขอบเขตของความห่วงใยและความรับผิดชอบไปสู่ระดับที่กว้างขวางขึ้น

Oxfam (2015) องค์กรพัฒนาระหว่างประเทศชั้นนำ เน้นว่าพลเมืองโลกควรตระหนักถึงโลกที่กว้างขวางและบทบาทของตนในฐานะพลเมืองโลก ซึ่งรวมถึงความเข้าใจว่าการกระทำของตนในชีวิตประจำวัน เช่น การบริโภค การใช้พลังงาน และการตัดสินใจต่าง ๆ สามารถส่งผลกระทบต่อผู้คน

ในส่วนอื่นของโลกได้ จิตสำนึกระดับโลกรวมถึงความเข้าใจว่าปัญหาท้องถิ่นมักมีมิติระดับโลก และในทางกลับกัน ปัญหาระดับโลกมีผลกระทบต่อชีวิตในระดับท้องถิ่น

การพัฒนาจิตสำนึกระดับโลกต้องอาศัยความเข้าใจเกี่ยวกับระบบโลกและความเชื่อมโยงระหว่างประเด็นต่าง ๆ เช่น การเข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเชื่อมโยงกับการอพยพย้ายถิ่น ความมั่นคงทางอาหาร และความขัดแย้ง หรือการเข้าใจว่าความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในระดับโลกมีสาเหตุจากโครงสร้างทางการค้า การเงิน และอำนาจที่ซับซ้อน UNESCO (2015) ระบุว่า การพัฒนาจิตสำนึกระดับโลกเป็นส่วนสำคัญของมิติความรู้ความเข้าใจในกรอบการศึกษาเพื่อพลเมืองโลก

นอกจากนี้ จิตสำนึกระดับโลกยังรวมถึงการตระหนักถึงความเป็นสมาชิกร่วมของมนุษยชาติ (common humanity) ที่เชื่อมโยงผู้คนทั่วโลกเข้าด้วยกันผ่านค่านิยมสากล เช่น สิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความปรารถนาพื้นฐานในการมีชีวิตที่มีคุณภาพและปลอดภัย ความตระหนักรู้นี้ช่วยสร้างความรู้สึกเชื่อมโยงและความรับผิดชอบร่วมกันต่อความเป็นอยู่ที่ดีของผู้อื่น แม้ว่าพวกเขาจะอยู่ห่างไกลทางภูมิศาสตร์หรือแตกต่างกันทางวัฒนธรรมก็ตาม

2) การมีวิสัยทัศน์กว้างไกล (broad-mindedness)

พลเมืองโลกควรมีความเปิดกว้างต่อความคิดเห็น มุมมอง และวิถีชีวิตที่แตกต่างจากของตนเอง การมีวิสัยทัศน์กว้างไกลเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ช่วยให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมและเรียนรู้จากความหลากหลายในสังคมโลก ความเปิดกว้างนี้ไม่ได้หมายความว่าต้องยอมรับหรือเห็นด้วยกับทุกสิ่ง โดยไม่มีวิจารณ์ญาณ แต่หมายถึงความเต็มใจที่จะพิจารณามุมมองที่แตกต่างอย่างจริงจังและตั้งคำถามเกี่ยวกับสมมติฐานของตนเอง

Nussbaum (1996) นักปรัชญาจากมหาวิทยาลัย Chicago เน้นว่าการศึกษาคosmopolitan ควรพัฒนาความสามารถในการมองประเด็นจากมุมมองที่หลากหลาย และตระหนักว่ามุมมองของตนเองเป็นเพียงหนึ่งในหลายมุมมองที่เป็นไปได้ Nussbaum เสนอว่าการศึกษาคควรช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจว่าวิธีที่พวกเขา มองโลกได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ วัฒนธรรม และตำแหน่งทางสังคมของพวกเขา และมีความเป็นไปได้ที่ผู้อื่นจะมองประเด็นเดียวกันนั้นแตกต่างออกไปอย่างสมเหตุสมผล

การมีวิสัยทัศน์กว้างไกลรวมถึงความสามารถในการพักการตัดสินก่อน (suspend judgment) เพื่อให้โอกาสตนเองในการเรียนรู้และเข้าใจมุมมองที่แตกต่าง คุณลักษณะนี้ต้องการการ

พัฒนา intellectual humility หรือความอ่อนน้อมถ่อมตนทางปัญญา ซึ่งเป็นการยอมรับว่าความรู้และความเข้าใจของตนมีข้อจำกัด และอาจมีสิ่งที่ยังไม่รู้หรือเข้าใจผิด

นอกจากนี้ การมีวิสัยทัศน์กว้างไกลยังเชื่อมโยงกับความสามารถในการจัดการกับความไม่แน่นอนและความคลุมเครือ (ambiguity) ในโลกที่ซับซ้อน พลเมืองโลกต้องสามารถอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่มีคำตอบที่ชัดเจนหรือแน่นอน และยอมรับว่าบางประเด็นอาจมีความซับซ้อนมากกว่าจะมีคำตอบที่ง่ายหรือเด็ดขาด ความสามารถนี้ช่วยป้องกันการมองโลกแบบขาวดำ (black-and-white thinking) และส่งเสริมความเข้าใจที่ละเอียดอ่อนและเป็นธรรมต่อความซับซ้อนของประเด็นโลก

3) การคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ (critical thinking)

ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์เป็นคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองโลกที่ช่วยให้บุคคลสามารถวิเคราะห์ข้อมูล ประเมินหลักฐาน และตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในสถานการณ์ที่ซับซ้อน การคิดเชิงวิพากษ์ไม่ใช่แค่การวิพากษ์วิจารณ์หรือคัดค้าน แต่เป็นการคิดอย่างเป็นระบบและมีเหตุผลเพื่อประเมินความน่าเชื่อถือและคุณค่าของข้อมูล ข้อโต้แย้ง และการตัดสินใจ

Andreotti (2006) นักการศึกษาชาวบราซิล เน้นว่า critical global citizenship education ต้องพัฒนาความสามารถในการวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจ ระบุความไม่เท่าเทียมเชิงโครงสร้าง และตั้งคำถามเกี่ยวกับสมมติฐานเบื้องหลังนโยบายและการปฏิบัติ การคิดเชิงวิพากษ์ในบริบทของพลเมืองโลกต้องรวมถึงความสามารถในการวิเคราะห์ว่าใครได้ประโยชน์และใครเสียเปรียบจากระบบและนโยบายต่าง ๆ และเพื่อประโยชน์ของใคร

UNESCO (2015) ระบุว่าทักษะการคิดเชิงวิพากษ์เป็นส่วนสำคัญของมิตินิยามความรู้ความเข้าใจในการศึกษาเพื่อพลเมืองโลก การคิดเชิงวิพากษ์ช่วยให้พลเมืองโลกหลีกเลี่ยงการยอมรับข้อมูลอย่างไม่มีข้อสงสัย และสามารถประเมินแหล่งข้อมูล ระบอคติและข้อมูลที่บิดเบือน และพิจารณาผลประโยชน์หรือวาระที่อาจซ่อนอยู่เบื้องหลังข้อมูลหรือนโยบายต่าง ๆ

การคิดเชิงวิพากษ์ยังรวมถึงความสามารถในการไตร่ตรองตนเอง (reflexivity) ซึ่งเป็นการตระหนักรู้และวิเคราะห์เกี่ยวกับสมมติฐาน ค่านิยม และอคติของตนเอง และเข้าใจว่าสิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อวิธีที่ตนรับรู้และตีความโลกอย่างไร การไตร่ตรองตนเองช่วยให้พลเมืองโลกตระหนักถึงข้อจำกัดของมุมมองของตนเองและเปิดใจต่อการเรียนรู้จากผู้อื่น

นอกจากนี้ ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ยังรวมถึงความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อ (media literacy) ในยุคที่ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายอย่างรวดเร็วผ่านสื่อดิจิทัลและโซเชียลมีเดีย พลเมืองโลก

ต้องสามารถประเมินความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล ระบุข่าวปลอมหรือข้อมูลที่บิดเบือน และเข้าใจวิธีที่สามารถสร้างกรอบการรับรู้ (frame) ประเด็นในทางใดทางหนึ่ง

4) ความเห็นอกเห็นใจและเอื้ออาทร (empathy and compassion)

ความเห็นอกเห็นใจเป็นรากฐานสำคัญของความเป็นพลเมืองโลก เป็นความสามารถในการเข้าใจและแบ่งปันความรู้สึกของผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ที่มีประสบการณ์และพื้นฐานที่แตกต่างจากตน ความเห็นอกเห็นใจช่วยเชื่อมช่องว่างระหว่างกลุ่มต่าง ๆ และเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญของการดำเนินการเพื่อความยุติธรรมทางสังคม

Nussbaum (1996) เสนอว่าการศึกษาคosmopolitan ควรพัฒนา narrative imagination ซึ่งเป็นความสามารถในการจินตนาการว่าเป็นคนอื่นและเข้าใจประสบการณ์ ความคิด และความรู้สึกของพวกเขา การพัฒนา narrative imagination สามารถทำได้ผ่านการสัมผัสกับวรรณกรรม ศิลปะ และเรื่องราวจากมุมมองที่หลากหลาย ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจว่าชีวิตของผู้อื่นเป็นอย่างไรและเห็นโลกผ่านสายตาของพวกเขา

UNESCO (2015) เน้นว่าการพัฒนาความเห็นอกเห็นใจเป็นส่วนสำคัญของมิติทางอารมณ์และสังคมของการศึกษาเพื่อพลเมืองโลก ความเห็นอกเห็นใจไม่เพียงแต่เป็นความรู้สึกทางอารมณ์เท่านั้น แต่ยังเป็นทักษะทางสังคมที่สามารถพัฒนาและเสริมสร้างได้ผ่านการศึกษาและประสบการณ์ การพัฒนาความเห็นอกเห็นใจต้องการการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับมุมมองและประสบการณ์ที่หลากหลาย และสนับสนุนให้พวกเขาไตร่ตรองเกี่ยวกับความรู้สึกและประสบการณ์ของผู้อื่น

ความเห็นอกเห็นใจเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับความเอื้ออาทร (compassion) ซึ่งเป็นความรู้สึกห่วงใยต่อความทุกข์ของผู้อื่นและความปรารถนาที่จะบรรเทาความทุกข์นั้น ความเอื้ออาทรเป็นแรงขับเคลื่อนที่ทำให้ความเห็นอกเห็นใจนำไปสู่การดำเนินการเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น พลเมืองโลกที่มีความเห็นอกเห็นใจและเอื้ออาทรจะไม่เพียงแค่ออกใจความทุกข์หรือความไม่ยุติธรรมที่ผู้อื่นเผชิญ แต่ยังรู้สึกถูกระตุ้นให้ดำเนินการเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาความเห็นอกเห็นใจต้องระมัดระวังไม่ให้กลายเป็น empathy deficit หรือความเห็นอกเห็นใจที่มีอคติ ซึ่งมักจะมุ่งไปที่ผู้คนที่คล้ายคลึงกับเราหรือผู้ที่เรารู้จัก พลเมืองโลกควรพัฒนาความเห็นอกเห็นใจที่กว้างขวางและครอบคลุม สามารถเข้าใจและห่วงใยต่อผู้คนจากทุกพื้นฐานและทุกส่วนของโลก

5) ความรับผิดชอบและจริยธรรม (responsibility and ethics)

พลเมืองโลกควรรู้สึกมีความรับผิดชอบต่อผลกระทบของการกระทำของตนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก ความรับผิดชอบนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการตระหนักรู้ว่าการเลือกและการกระทำของเรามีผลกระทบต่อผู้อื่น ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งในชุมชนของเราและในส่วนอื่นของโลก

Oxfam (2015) เน้นว่าพลเมืองโลกมีความรับผิดชอบในการกระทำของตนและทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อสร้างโลกที่ยุติธรรมและยั่งยืนมากขึ้น ความรับผิดชอบนี้รวมถึงการพิจารณาผลกระทบของการบริโภค การเดินทาง การใช้พลังงาน และทางเลือกในชีวิตประจำวันต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น การตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์อาจมีผลกระทบต่อสภาพการทำงานของคนงานในประเทศอื่น หรือการใช้พลาสติกครั้งเดียวทิ้งอาจส่งผลกระทบต่อมลพิษในมหาสมุทรและชีวิตทางทะเล

Appiah (2006) นักปรัชญาจาก Princeton University เสนอว่า cosmopolitanism เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อมนุษยทุกคน ซึ่งเป็นภาระผูกพันทางศีลธรรมที่ขยายเกินกว่าขอบเขตของครอบครัว ชุมชน หรือชาติของเรา Appiah เน้นว่าความรับผิดชอบนี้ไม่ได้หมายความว่าเราต้องปฏิบัติต่อทุกคนเหมือนกันทุกประการ แต่หมายความว่าเราต้องยอมรับว่าทุกคนมีคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน และการกระทำของเรามีผลต่อความเป็นอยู่ของพวกเขา

ความรับผิดชอบของพลเมืองโลกยังรวมถึงความรับผิดชอบต่อคนรุ่นอนาคต การตัดสินใจและการกระทำในปัจจุบันมีผลกระทบต่อโลกที่คนรุ่นหลังจะได้รับ โดยเฉพาะในประเด็นเช่นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม พลเมืองโลกควรมีความรับผิดชอบในการสืบทอดโลกที่สามารถอยู่อาศัยได้และมีทรัพยากรเพียงพอสำหรับคนรุ่นหลัง

นอกจากนี้ ความรับผิดชอบของพลเมืองโลกยังรวมถึงการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยและการเคลื่อนไหวทางสังคม พลเมืองโลกไม่ควรเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์หรือผู้บริโภคข้อมูลเท่านั้น แต่ควรเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในสังคม การมีส่วนร่วมนี้อาจรวมถึงการลงคะแนนเสียง การสนับสนุนนโยบายสาธารณะ การเข้าร่วมองค์กรพลเมืองหรือการริเริ่มโครงการชุมชน

6) ทักษะการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม (intercultural communication)

ทักษะการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมเป็นคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองโลกที่ช่วยให้บุคคลสามารถสื่อสารและทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพกับผู้คนจากวัฒนธรรมที่แตกต่าง ในโลกที่มีความหลากหลายและเชื่อมโยงกันมากขึ้น ทักษะนี้มีความสำคัญต่อทั้งความสัมพันธ์ส่วนตัว การศึกษา การทำงาน และความร่วมมือระหว่างประเทศ

Deardorff (2006) นักวิชาการด้านการศึกษาระหว่างวัฒนธรรมจาก Duke University เสนอกรอบสมรรถนะข้ามวัฒนธรรม (intercultural competence) ที่ครอบคลุมและเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่

(1) ทศนคติ (attitudes) - ความเคารพ ความเปิดกว้าง และความอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมและมุมมองที่แตกต่าง ทศนคติเหล่านี้เป็นรากฐานของการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม โดยไม่มีความเคารพและความเปิดกว้าง บุคคลจะไม่สามารถเรียนรู้จากผู้อื่นที่แตกต่างจากตนได้อย่างแท้จริง

(2) ความรู้ (knowledge) - ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมของตนเองและผู้อื่น การรับรู้เกี่ยวกับมุมมองของโลก (worldviews) ที่หลากหลาย และความเข้าใจในวิธีที่วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการสื่อสาร ความรู้นี้รวมถึงการเข้าใจเกี่ยวกับบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม ค่านิยม และรูปแบบการสื่อสารที่แตกต่างกัน

(3) ทักษะ (skills) - ทักษะการฟังอย่างตั้งใจ การสังเกต การตีความ และการวิเคราะห์ ความสามารถในการประเมินมุมมองต่าง ๆ อย่างมีวิจารณญาณ และความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง ทักษะเหล่านี้ช่วยให้บุคคลสามารถนำความรู้และทัศนคติไปใช้ในการปฏิสัมพันธ์จริง

(4) ผลลัพธ์ภายใน (internal outcomes) - ความสามารถในการปรับตัว (adaptability) ความยืดหยุ่นทางความคิด (cognitive flexibility) มุมมองที่เคารพความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ (ethnorelative view) และความเห็นอกเห็นใจ ผลลัพธ์เหล่านี้เป็นการเปลี่ยนแปลงภายในที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลพัฒนาสมรรถนะข้ามวัฒนธรรม

(5) ผลลัพธ์ภายนอก (external outcomes) - พฤติกรรมและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมตามบริบททางวัฒนธรรม (Deardorff, 2006) ซึ่งหมายถึงความสามารถในการบรรลุเป้าหมายการสื่อสารในขณะที่รักษาความสัมพันธ์ที่ดีและเคารพบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมของผู้อื่น

สมรรถนะข้ามวัฒนธรรมช่วยให้พลเมืองโลกสามารถทำงานและอยู่ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพในสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย การพัฒนาสมรรถนะนี้ต้องการประสบการณ์ตรงในการปฏิสัมพันธ์กับผู้คนจากวัฒนธรรมที่แตกต่าง การไตร่ตรองเกี่ยวกับประสบการณ์เหล่านี้ และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้ ทักษะการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมยังรวมถึงความสามารถในการจัดการกับความคลุมเครือและความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นในการปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรม เมื่อบรรทัดฐานและความคาดหวังไม่ชัดเจน บุคคลต้องสามารถอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่สบายใจและเรียนรู้จากประสบการณ์โดยไม่รีบตัดสิน

7) ความสามารถในการทำงานร่วมกัน (collaboration)

พลเมืองโลกควรมีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน โดยเฉพาะในบริบทที่หลากหลายและซับซ้อน ปัญหาข้ามชาติส่วนใหญ่ไม่สามารถแก้ไขได้โดยบุคคลเดียวหรือกลุ่มเดียว แต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายที่มีความเชี่ยวชาญ มุมมอง และทรัพยากรที่แตกต่างกัน

UNESCO (2020) เน้นว่าสมรรถนะด้านความร่วมมือเป็นหนึ่งในสมรรถนะหลักของการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยทักษะหลายประการ รวมถึงการฟังอย่างกระตือรือร้น (active listening) ซึ่งเป็นความสามารถในการฟังเพื่อเข้าใจมากกว่าการฟังเพื่อตอบโต้ การเจรจาต่อรอง (negotiation) ซึ่งเป็นความสามารถในการหาจุดร่วมและสร้างข้อตกลงที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ การแก้ไขความขัดแย้ง (conflict resolution) ซึ่งเป็นความสามารถในการจัดการกับความไม่เห็นด้วยอย่างสร้างสรรค์และหาทางออกที่เป็นธรรม และการประนีประนอม (compromise) ซึ่งเป็นความเต็มใจที่จะปรับความต้องการหรือตำแหน่งของตนเพื่อความสำเร็จของกลุ่ม

OECD (2018) เน้นในกรอบสมรรถนะระดับโลก (global competence) ว่าผู้เรียนควรมีปฏิสัมพันธ์อย่างเปิดกว้าง เหมาะสม และมีประสิทธิภาพกับผู้คนจากวัฒนธรรมที่แตกต่าง ซึ่งต้องอาศัยทักษะการทำงานร่วมกันที่แข็งแกร่ง การมีปฏิสัมพันธ์ที่ประสบความสำเร็จในบริบทข้ามวัฒนธรรมต้องการความเข้าใจเกี่ยวกับบรรทัดฐานและค่านิยมที่แตกต่างกัน ความสามารถในการสื่อสารอย่างชัดเจนและเคารพ และความสามารถในการสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจกับผู้ที่แตกต่างจากตน

การทำงานร่วมกันในบริบทของพลเมืองโลกยังรวมถึงความสามารถในการทำงานเป็นทีมในสภาพแวดล้อมเสมือน (virtual environment) ในยุคดิจิทัล การทำงานร่วมกันบ่อยครั้งเกิดขึ้นผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การประชุมทางวิดีโอ แพลตฟอร์มการทำงานร่วมกันออนไลน์ และเครือข่ายสังคมออนไลน์ พลเมืองโลกต้องสามารถใช้เครื่องมือเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเข้าใจทั้งโอกาสและข้อจำกัดของการสื่อสารผ่านเทคโนโลยี

นอกจากนี้ ความสามารถในการทำงานร่วมกันยังรวมถึงความเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วม (participatory leadership) ที่เน้นการสร้างพลังและการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในกลุ่มมากกว่าการสั่งการแบบบนลงล่าง พลเมืองโลกควรสามารถทั้งเป็นผู้นำและผู้ตามที่มีประสิทธิภาพ รู้จักเมื่อใดควรก้าวขึ้นมาและเมื่อใดควรสนับสนุนผู้อื่น

สรุปได้ว่า คุณลักษณะของพลเมืองโลกที่พึงประสงค์ คือ การมีจิตสำนึกระดับโลก การมีวิสัยทัศน์กว้างไกล การคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ ความเห็นอกเห็นใจและเอื้ออาทร ความรับผิดชอบและจริยธรรม ทักษะการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม และความสามารถในการทำงานร่วมกัน คุณลักษณะทั้งหมดล้วนเป็นองค์ประกอบที่เชื่อมโยงและเสริมสร้างซึ่งกันและกัน ไม่ได้แยกจากกัน แต่ทำงานร่วมกันเป็นระบบที่สมบูรณ์ เช่น จิตสำนึกระดับโลกต้องการการการคิดเชิงวิพากษ์เพื่อวิเคราะห์ประเด็นโลกอย่างลึกซึ้ง ความเห็นอกเห็นใจเชื่อมโยงกับความรับผิดชอบต่อที่นำไปสู่การดำเนินการ และทักษะการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมและการทำงานร่วมกันช่วยให้พลเมืองโลกสามารถนำคุณลักษณะอื่น ๆ ไปปฏิบัติในการทำงานกับผู้อื่น การพัฒนาคุณลักษณะเหล่านี้ต้องอาศัยกระบวนการศึกษาที่บูรณาการทั้งมิติความรู้ อารมณ์และสังคม และพฤติกรรม พร้อมทั้งให้โอกาสผู้เรียนได้ฝึกฝนและประยุกต์ใช้คุณลักษณะเหล่านี้ในบริบทจริง การเป็นพลเมืองโลกที่มีคุณลักษณะเหล่านี้จะช่วยให้บุคคลสามารถมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายในการสร้างสังคมโลกที่ยุติธรรม สงบสุข และยั่งยืนสำหรับทุกคนและคนรุ่นอนาคต

3.5 ระดับของความเป็นพลเมือง

ความเป็นพลเมืองในโลกยุคปัจจุบันไม่สามารถจำกัดอยู่เพียงขอบเขตของชาติเดียวได้อีกต่อไป การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยีที่เพิ่มมากขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้ความเป็นพลเมืองมีหลายระดับที่ทับซ้อนกัน ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาค ไปจนถึง

ระดับโลก การทำความเข้าใจระดับต่าง ๆ ของความเป็นพลเมืองและความเชื่อมโยงระหว่างระดับเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาพลเมืองที่มีประสิทธิภาพในศตวรรษที่ 21

1) พลเมืองท้องถิ่น (local citizenship)

พลเมืองท้องถิ่น หมายถึงการเป็นสมาชิกของชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน และรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตในท้องถิ่น ในระดับนี้ พลเมืองมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับพื้นที่และชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน การแก้ไขปัญหาท้องถิ่น และการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนเป็นหน้าที่สำคัญของพลเมืองท้องถิ่น ชุมชนต้องเป็นพลังสังคมแบบพึ่งตนเองที่มีส่วนสำคัญในการร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนา โดยต้องร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมรับผิดชอบในตนเองต่อชุมชนมากที่สุด

การมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่นอาจรวมถึงการเข้าร่วมการประชุมชุมชน การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้นำท้องถิ่น การเป็นอาสาสมัครในโครงการพัฒนาชุมชน หรือการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ระดับท้องถิ่นเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ความเป็นพลเมือง เพราะเป็นพื้นที่ที่พลเมืองสามารถเห็นผลกระทบของการกระทำของตนได้โดยตรงและรวดเร็วที่สุด (GovPilot, 2024)

2) พลเมืองระดับชาติ (national citizenship)

พลเมืองระดับชาติ หมายถึงความเป็นสมาชิกทางกฎหมายของรัฐชาติ มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย และมีอัตลักษณ์ทางชาติ ในระดับนี้ พลเมืองมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เช่น สิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิในการได้รับการศึกษา สิทธิในการทำงาน และสิทธิในการได้รับความคุ้มครองจากรัฐ ในขณะที่เดียวกัน พลเมืองก็มีหน้าที่ เช่น การเคารพกฎหมาย การเสียภาษี การรับราชการทหาร (ในบางประเทศ) และการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตย

ความเป็นพลเมือง คือสถานภาพของบุคคลที่จารีตประเพณีหรือกฎหมายของรัฐรับรองซึ่งให้แก่สิทธิและหน้าที่แห่งความเป็นพลเมืองแก่บุคคล ซึ่งอาจรวมถึงสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการได้รับความคุ้มครองจากรัฐ พลเมืองของแต่ละประเทศย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายของประเทศนั้น บุคคลต่างสัญชาติที่เข้าไปอยู่อาศัย ซึ่งเรียกว่าคนต่างด้าว ไม่มีสิทธิเท่าเทียมกับพลเมืองและมีหน้าที่แตกต่าง

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองการปกครองถือเป็นหน้าที่สำคัญของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย เมื่ออายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ ทุกคนต้องไปใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งในระดับประเทศ เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา เป็นต้น นอกจากนี้ พลเมืองยังมีบทบาท

ในการเป็นแกนนำปลุกจิตสำนึกให้แก่ผู้อื่นในการร่วมกิจกรรมทางการเมืองการปกครอง โดยการใช้สิทธิเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบอำนาจของรัฐ (ราชกิจจานุเบกษา, 2560; สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562)

3) พลเมืองระดับภูมิภาค (regional citizenship)

ในบางบริบท โดยเฉพาะในสหภาพยุโรป มีแนวคิดพลเมืองระดับภูมิภาคที่ขยายสิทธิและความรับผิดชอบเกินกว่าขอบเขตของรัฐชาติเดียว ความเป็นพลเมืองของยุโรป (European citizenship) เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของระดับนี้ ซึ่งให้สิทธิแก่พลเมืองของประเทศสมาชิกในการเคลื่อนย้าย ทำงาน และอาศัยอยู่ในประเทศสมาชิกอื่น ๆ ได้อย่างเสรี

ในยุคโลกาภิวัตน์ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและการเมืองในระดับภูมิภาคมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น องค์กรระดับภูมิภาค เช่น สหภาพยุโรป (EU) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) หรือสหภาพแอฟริกา (AU) สร้างกรอบความร่วมมือที่ขยายความเป็นพลเมืองเกินกว่าขอบเขตของรัฐชาติเดียว แม้ว่าความเป็นพลเมืองระดับภูมิภาคอาจยังไม่มีชัดเจนหรือพัฒนาเท่ากับระดับชาติในหลายภูมิภาค แต่แนวโน้มการรวมตัวและความร่วมมือข้ามชาติในระดับภูมิภาคก็เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

4) พลเมืองโลก (global citizenship)

พลเมืองโลก หมายถึงการรับรู้ว่าคุณตนเป็นสมาชิกของชุมชนโลก มีความรับผิดชอบต่อมนุษยชาติและโลก และดำเนินการเพื่อสร้างโลกที่ยุติธรรมและยั่งยืนมากขึ้น แนวคิดความเป็นพลเมืองโลกวิพากษ์ความเชื่อที่ว่าพลเมืองจะต้องผูกติดกับความเป็นชาติและวัฒนธรรมชาติที่ตนสังกัดเพียงหนึ่งเดียว ซึ่งตีกรอบความเป็นพลเมืองไว้คับแคบและกีดกันกลุ่มคนที่มีเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลายออกจากความเป็นพลเมือง

แนวคิดความเป็นพลเมืองโลกตระหนักถึงความเชื่อมโยงและการพึ่งพาอาศัยกันในระดับโลก และมีจิตสำนึกร่วมถึงปัญหาในระดับโลก เช่น ปัญหาโลกร้อน พลเมืองที่อาศัยในสังคมโลกจึงต้องมีความสามารถและความเข้าใจในระดับโลก ตัวอย่างเช่น ความสามารถในการเชื่อมโยงปรากฏการณ์ระหว่างท้องถิ่นกับโลก และทักษะการทำงานร่วมกับผู้คนที่มีความแตกต่างทั้งในเชิงภาษา วัฒนธรรม และเชื้อชาติ

คุณลักษณะสำคัญของพลเมืองโลกอยู่ที่การตระหนักถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างประเด็นต่าง ๆ โครงสร้างและกระบวนการที่เชื่อมโยงกัน ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ สู่ระดับภูมิภาค

และระดับโลก ความเป็นพลเมืองโลกจึงไม่ใช่แนวคิดที่ย้อนแย้งหรือหยุดยั้งการเป็นพลเมืองของชาติใด ชาติหนึ่ง แต่ไปด้วยกันได้กับแนวคิดเรื่องพลเมืองชาติ และยังสนับสนุนสังคมประชาธิปไตยอย่าง แท้จริง (สถาบันพระปกเกล้า, 2567)

จะเห็นว่าความเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 มิได้ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยวในระดับใดระดับหนึ่ง หากแต่เป็นโครงสร้างเชิงซ้อนที่เชื่อมโยงและเกี่ยวพันกันระหว่างระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับ ภูมิภาค และระดับโลกอย่างเป็นพลวัต การพัฒนาพลเมืองที่มีคุณภาพจึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถตระหนัก เข้าใจ และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมในทุกระดับดังกล่าว ควบคู่ไปกับการสร้าง สมดุลระหว่างอัตลักษณ์ของตนกับความรับผิดชอบต่อสังคมในวงกว้าง

บทสรุป

แนวคิดความเป็นพลเมืองโลก มิได้หมายถึงเพียงการรับรู้ว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลกเท่านั้น หากรวมถึงความรู้ การคิดเชิงวิพากษ์ ค่านิยมสิทธิมนุษยชน และการลงมือปฏิบัติเพื่อสร้างสังคมที่เป็นธรรม สงบสุข และยั่งยืน แนวคิดนี้จึงขยายกรอบพลเมืองให้ก้าวพ้นรัฐชาติ โดยยังคงเคารพอัตลักษณ์ท้องถิ่น พร้อมเพิ่มความรับผิดชอบต่อมนุษยชาติในภาพรวม

การนิยามพลเมืองโลกมาจากทั้งองค์ระหว่งประเทศและแนวคิดปรัชญาจักรวาลนิยมที่เน้นความเท่าเทียมและความผูกพันร่วมกันของมนุษย์ทั่วโลก การศึกษาแนวนี้ชี้ให้ผู้เรียนมองข้ามกรอบชีวิตเฉพาะกลุ่ม มุ่งตระหนักต่อปัญหาโลกและโครงสร้างความเหลื่อมล้ำ ตลอดจนพัฒนาความสามารถในการตั้งคำถามต่ออำนาจที่ไม่เป็นธรรม

พัฒนาการจากพลเมืองรัฐชาติสู่พลเมืองโลกสะท้อนความเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ ซึ่งทำให้ปัญหาข้ามพรมแดนเด่นชัดยิ่งขึ้น งานศึกษาสมัยใหม่จึงเสนอรูปแบบประชาธิปไตยเชิงสากลและการมีอัตลักษณ์พลเมืองหลายระดับ โดยมีบทบาทสำคัญขององค์ระหว่งประเทศที่ผลักดันการศึกษาเพื่อพลเมืองโลกเพื่อเสริมสร้างทั้งความรู้ ทักษะ และค่านิยมสำหรับการแก้ปัญหาาร่วมกัน

ความเป็นพลเมืองโลกประกอบด้วย 3 มิติที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ มิติความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นโลก มิติอารมณ์และสังคมที่เน้นความเห็นอกเห็นใจและการเคารพความหลากหลาย และมิติพฤติกรรมที่สะท้อนการมีส่วนร่วมอย่างรับผิดชอบในระดับต่าง ๆ การพัฒนาทั้งสามมิติร่วมกันทำให้ผู้เรียนสามารถมองโลกอย่างเป็นระบบและลงมือเปลี่ยนแปลงสังคมได้จริง

จากกรอบดังกล่าวสามารถสังเคราะห์เป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของพลเมืองโลก ไม่ว่าจะเป็นเป็นจิตสำนึกระดับโลก การคิดเชิงวิพากษ์ ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความเห็นอกเห็นใจ และทักษะการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม คุณลักษณะเหล่านี้เกี่ยวพันซึ่งกันและกัน เช่น ความตระหนักระดับโลกต้องอาศัยการคิดวิเคราะห์ ขณะที่ความเห็นอกเห็นใจต้องควบคู่จริยธรรมและการลงมือปฏิบัติ

นอกจากนี้ ความเป็นพลเมืองในปัจจุบันดำรงอยู่หลายระดับ ตั้งแต่ท้องถิ่น ชาติ ภูมิภาค ไปจนถึงระดับโลก ซึ่งมีได้ขัดแย้งกัน แต่เสริมให้ประชาชนมีพื้นที่ในการมีส่วนร่วมที่กว้างขึ้น ทั้งในชุมชน กระบวนการประชาธิปไตยของรัฐชาติ ความร่วมมือระดับภูมิภาค และความรับผิดชอบต่อปัญหาโลกที่เชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อน